

İsviçre Borçlar Hukuku'nda Zamanaşımına İlişkin 1 Ocak 2020 Yürürlük Tarihli Değişiklikler ve Türk Hukuku Bakımından Düşündürdükleri: Özellikle Geç Ortaya Çıkan Bedensel Zararlarda Düzenleme İhtiyacı

The Revision of the Statute of Limitations Effective from 1 January 2020 in Switzerland and Comparative Conclusions on Turkish Law with Particular Regard to Long-Term Damage

Murat SARIKAYA

Öz

İsviçre hukukunda 15 Haziran 2018 tarihli Federal Kanun ile zamanaşımı konusunda önemli değişiklikler getirilmiştir. Söz konusu değişiklikler, 1 Ocak 2020 itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Bu bağlamda çalışmada, İsviçre Borçlar Kanunu'nun Genel Hükümler kısmında görülen yenilik ve değişiklikler ele alınmaktadır. Yine söz konusu revizyonun Türk hukuku bakımından değerlendirilmesi çerçevesinde, geç ortaya çıkan bedensel zararlar yönünden düzenleme ihtiyacı tartışılmakta ve bu konuda çözüm önerisi sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İsviçre, Zamanaşımı Revizyonu, 1 Ocak 2020, Türk Hukuku, Geç Ortaya Çıkan Bedensel Zarar.

Abstract

In Swiss Law, the Federal Act of 15 June 2018 has introduced significant amendments with regard to statute of limitations. These amendments came into force on 1 January 2020. In this context, this article deals with the novelties and changes in the General Provisions of the Swiss Code of Obligations. Besides that, as part of the evaluation of the concerning revision, the necessity for a regulation as to long-term damage in Turkish law is discussed and a solution proposal is presented.

Keywords: Switzerland, Revision of the Statute of Limitations, 1 January 2020, Turkish Law, Long-Term Damage.

* Dr. Öğr. Üyesi, Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Hukuk Anabilim Dalı, sarikaya@tau.edu.tr

Giriş

İsviçre’de 15 Haziran 2018 tarihli Federal Kanun¹ ile Borçlar Kanunu’nun zamanaşımına ilişkin bazı hükümleri değiştirilmiş ayrıca yine zamanaşımı konusunda yeni hükümler de ihdas edilmiştir. Söz konusu değişiklik ve yenilikler, İsviçre’de 1 Ocak 2020 itibarıyla yürürlüğe girmiştir². Belirtmek gerekir ki 15 Haziran 2018 tarihli Kanun’un getirdiği değişiklikler Borçlar Kanunu ile sınırlı değildir, zamanaşımı hükmü öngören birtakım başka kanunlarda da değişikliğe gidilmiş³ ve ilgili hükümlerin birbiriyle uyumlu hâle gelmesi istenmiştir. Zamanaşımı hukuku revizyonu olarak adlandırılan çeşitli kanunlardaki bu yeni düzenlemeler ile zamanaşımı kurumunun belirli noktalarda iyileştirilmesi ve kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Buna karşın, tüm özel hukuk ilişkileri için geçerli yeknesak bir zamanaşımı rejimi düzenlemesinden revizyon çalışmaları sırasında vazgeçilmiştir⁴.

Bu çalışmada, söz konusu revizyon kapsamında İsviçre Borçlar Kanunu’nun Genel Hükümler kısmında yapılan değişiklikler ele alınmakta⁵ ve akabinde özellikle geç ortaya çıkan bedensel zararlar yönünden Türk hukuku için bir değerlendirmeye yer verilmektedir.

II. Revizyonun Genel Çerçevesi

15 Haziran 2018 tarihli Federal Kanun’un İsviçre Borçlar Kanunu’nda meydana getirdiği önemli değişiklikleri bazı ana başlıklar altında toplamak mümkündür. Buna göre⁶:

- Haksız fiil ve sebepsiz zenginleşmeden doğan alacakların tabii olduğu kısa (nisbi) zamanaşımı süresi –bir yıldan – üç yıla çıkarılmış, ölüm veya vücut bütünlüğünün ihlali hâlinde ise uzun (mutlak) zamanaşımı süresi de –on yıldan – yirmi yıla yükseltilmiştir. Ayrıca ceza davası zamanaşımının medenî yargılamaya etkisi daha detaylı düzenlenmiştir.
- Zamanaşımını durduran sebepler bazı noktalarda değiştirilmiş ve genişletilmiş, zamanaşımının kesilmesinin birlikte borçlulara etkisi konusunda belirsizlikleri gidermeye yönelik düzenlemelere gidilmiştir.
- Rücu talebine ilişkin zamanaşımı hükmü ihdas edilmiştir.
- Zamanaşımı definden feragatin şartları ve sınırları belirlenmiştir.

1 Obligationenrecht (Revision des Verjährungsrechts) Änderung vom 15. Juni 2018, AS 2018 5343 (Erişim: <https://www.admin.ch/opc/de/official-compilation/2018/5343.pdf>).

2 Kanunlaştırma sürecinin tarihçesi ve arka planı hakkında bilgi için bkz.: Walter Fellmann, “Entstehung des neuen Verjährungsrechts und Überblick”, *Das neue Verjährungsrecht – Tagung vom 29. Oktober 2019 in Luzern*, Bern 2019, s. 1 vd.

3 Ayrıca bkz. aş. dn. 5.

4 Botschaft zur Änderung des Obligationenrechts (Verjährungsrecht) vom 29. November 2013, BBI 2014 235, s. 236.

5 Revizyon kapsamında, İsviçre Borçlar Kanunu’nun “Ticaret Şirketleri ve Kooperatif” başlıklı üçüncü kısmında da Art. 760, Art. 878 Abs. 2, Art. 919 OR hükümlerinde değişikliğe gidilmiştir. İsviçre Medenî Kanunu’nda ise Art. 455 Abs. 1, 2 ZGB değiştirilmiş, Art. 586 Abs. 2 ZGB ilga edilmiş ve yeni zamanaşımı hükümlerinin yürürlüğüne ilişkin olarak SchlT Art. 49 yeniden kaleme alınmıştır. Ayrıca genel hükümlerdeki yeniliklere uyum sağlamak üzere zamanaşımı hükmü içeren birçok özel kanunda değişikliğe gidilmiştir. Bunlar için bkz.: AS 2018 5343.

6 Bkz.: Botschaft, s. 236, 237.

III. Değişikliklerin İncelenmesi

Yukarıda belirtilen temel çerçeveye uygun şekilde İsviçre Borçlar Kanunu'nun Genel Hükümler kısmında yapılan değişiklikler aşağıda dört ana başlık altında incelenmektedir.

A. Zamanaşımı Sürelerine İlişkin Değişiklikler

1. Haksız Fiil ve Sebepsiz Zenginleşmede Kısa (Nisbi) Zamanaşımı (Art. 60 Abs. 1, Art. 67 Abs. 1 OR)

İsviçre hukukunda değişiklik öncesi mevcut olan hükümlere göre, haksız fiilden doğan maddi ve manevi tazminat talebi ile sebepsiz zenginleşmeden doğan talep bir yıllık kısa (nisbi) zamanaşımı süresine tabi bulunmaktaydı. Bu sürenin özellikle haksız fiilden doğan talep bakımından çok kısa görülmesi sebebiyle üç yıla yükseltilmesi istenmiş ve uyum sağlamak amacıyla sebepsiz zenginleşmeden doğan talep için de aynı yönde değişikliğe gidilmiştir⁷. Gerçekten haksız fiile ilişkin Art. 60 Abs. 1 OR hükmünün yeni düzenlemesine göre; maddi veya manevi tazminat talebi, zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği günden itibaren üç yılın ve her hâlde zarara sebebiyet veren davranışın gerçekleştiği ya da sona erdiği günden itibaren on yılın geçmesiyle zamanaşımına uğramaktadır⁸. Yine sebepsiz zenginleşmeye ilişkin Art. 67 Abs. 1 OR hükmünün yeni düzenlemesinde ise zenginleşme talebinin, mağdurun geri isteme hakkını öğrenmesinden itibaren üç yılın ve her hâlde bu hakkın doğumundan itibaren on yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrayacağı öngörülmüştür⁹.

Belirtmek gerekir ki Art. 60 Abs. 1 OR hükmünde lafzen uzun (mutlak) zamanaşımı süresinin başlangıcı bakımından da değişiklik söz konusudur. Değişiklik öncesi düzenlemede bu sürenin

7 Bkz.: Botschaft, s. 251, 252, 258.

8 Art. 60 Abs. 1 OR: *Der Anspruch auf Schadenersatz oder Genugtuung verjährt mit Ablauf von drei Jahren von dem Tage an gerechnet, an welchem der Geschädigte Kenntnis vom Schaden und von der Person des Ersatzpflichtigen erlangt hat, jedenfalls aber mit Ablauf von zehn Jahren, vom Tage an gerechnet, an welchem das schädigende Verhalten erfolgte oder aufhörte.*

9 Art. 67 Abs. 1 OR: *Der Bereicherungsanspruch verjährt mit Ablauf von drei Jahren, nachdem der Verletzte von seinem Anspruch Kenntnis erhalten hat, in jedem Fall aber mit Ablauf von zehn Jahren seit der Entstehung des Anspruchs.*

Bazı yazarlar, Art. 67 Abs. 1 OR hükmünün yeni düzenlemesinde on yıllık uzun (mutlak) sürenin başlangıcını “zenginleşmenin gerçekleştiği tarih” olarak aktarmaktadırlar; bkz.: Esra Kaşak / Muhammed Kiomers Ganbari, “İsviçre Borçlar ve Ticaret Hukuku'nda Zamanaşımı Revizyonu”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2020, C. XXIV, S. 1, s. 100. Sebepsiz zenginleşmeye dayanan iadeyi isteme hakkının doğum tarihi sebepsiz zenginleşmenin ortaya çıkış şekline göre farklılık gösterdiğinden hakkın doğum anı ile zenginleşmenin gerçekleştiği an her zaman aynı değildir. Bu bağlamda iadeyi isteme hakkı, ortadan kalkan sebebe dayanan zenginleşmelerde sebebin ortadan kalktığı anda, gerçekleşmeyen sebebe dayanan zenginleşmelerde ise sebebin gerçekleşmeyeceğinin anlaşıldığı anda doğmaktadır. Bkz.: Bruno Huwiler, *Basler Kommentar: Obligationenrecht I*, 7. Auflage, Hrsg. Corinne Widmer Lüchinger, David Oser, Basel 2020, Art. 67 N. 3. İsviçre'de Art. 67 Abs. 1 OR hükmünün yeni düzenlemesinde –tıpkı eski düzenleme gibi – on yıllık sürenin “hakkın doğumundan” itibaren (*seit der Entstehung des Anspruchs*) işlemeye başlayacağı öngörülmüştür. Bu bakımdan, hükümde on yıllık uzun (mutlak) sürenin başlangıcını “zenginleşmenin gerçekleştiği tarih” olarak aktarmak *kanımızca* mümkün değildir. Gerçi Türk kanun koyucusu, TBK m. 82 hükmünde – 818 sayılı eski Borçlar Kanunu'ndan (m. 66) farklı olarak – on yıllık mutlak sürenin başlangıcı bakımından “zenginleşmenin gerçekleştiği tarihi” dikkate almıştır. Fakat bu tercih, esas bakımından farklılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Bkz.: M. Kemal Oğuzman / M. Turgut Öz, *Borçlar Hukuku: Genel Hükümler*, C. II, 15. Basi, İstanbul 2020, s. 411.

başlangıcı, “zarara sebebiyet veren fiilin gerçekleştiği gün” olarak ifade edilmiştir. Yeni düzenlemede ise on yıllık sürenin başlangıcı, “zarara sebebiyet veren davranışın gerçekleştiği ya da sona erdiği gün” şeklinde kaleme alınmıştır. Belirtilen lafız değişikliği iki hususa işaret etmektedir. İlkin, aktif bir davranışın yanında hareketsiz kalma şeklinde gerçekleşen pasif davranışın da tazminat talebine ve zamanaşımının başlamasına yol açabileceği göz önünde bulundurularak, hükümde zarara sebebiyet veren “fiil” yerine zarara sebebiyet veren “davranış” denilmiştir. Pasif davranışta zamanaşımı, tazminat yükümlüsünün gerekli harekete geçebileceği son andan itibaren işlemeye başlayacaktır¹⁰. İkinci değişiklik ise zarara sebebiyet veren davranışın tekrarlanarak gerçekleştiği ve süreklilik arz ettiği durumlara ilişkindir. Bu hâlde, zamanaşımı ancak davranışın son kez tekrarlandığı veya sona erdiği günden itibaren işlemeye başladığından, hükümde davranışın “gerçekleştiği” günün yanında “sona erdiği” güne de ihtimali olarak yer verilmiştir. Açıklanan her iki husus önceki düzenleme çerçevesinde de doktrinde ve içtihatlarda kabul gördüğünden, yapılan değişikliklerin hükmü lafzen de bu görüşlere uygun hâle getirdiği belirtilmektedir¹¹. Dolayısıyla uzun (mutlak) zamanaşımı süresinin başlangıcı konusunda esas bakımından bir yenilik getirilmediğini ifade etmek yanlış olmayacaktır¹².

2. Ölüm veya Vücut Bütünlüğünün İhlali Hâlinde Uzun (Mutlak) Zamanaşımı (Art. 60 Abs. 1bis, Art. 128a OR)

15 Haziran 2018 tarihli Kanun ile getirilen önemli yeniliklerden bir diğeri, ölüm veya vücut bütünlüğünün ihlali için özel bir zamanaşımı süresi öngörülmesidir. Gerçi bu hâlde de kısa (nisbi) zamanaşımı süresi yönünden yeni haksız fiil zamanaşımına nazaran bir farklılık yoktur, maddi veya manevi tazminat talebi zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği günden itibaren üç yılın geçmesiyle zamanaşımına uğramaktadır. Uzun (mutlak) zamanaşımı süresi ise yirmi yıl olarak düzenlenmiştir¹³. Buna göre, ölüm veya vücut bütünlüğünün ihlali söz konusuysa tazminat talebi her hâlde zarara sebebiyet veren davranışın gerçekleştiği ya da sona erdiği günden itibaren yirmi yılın geçmesiyle zamanaşımına uğramaktadır¹⁴. Haksız fiil zamanaşımını düzenleyen hükme yeni bir fıkra eklenmesiyle (Art. 60 Abs. 1bis OR) meydana getirilen bu farklılık, özellikle zarara sebebiyet veren olayın üzerinden uzun yıllar geçtikten sonra ortaya çıkan zararlara (*Spätschäden*)¹⁵ işaret edilerek açıklanmaktadır. Örneğin, asbest ile temas eden bir kişinin uzun yıllar sonra sağlığının bozulması ihtimali mevcuttur; belirtilen değişiklik bu gibi durumlarda tazminat

10 Botschaft, s. 252.

11 Botschaft, s. 252.

12 Frédéric Krauskopf / Raphael Märki, “Wir haben ein neues Vejährungsrecht”, *Jusletter*, 2. Juli 2018, N. 7; Kaşak / Ganbari, s. 97, 98.

13 Revizyon taslağında otuz yıl olarak öngörülen bu süre, yirmi yıla indirilerek kanunlaşmıştır.

14 Art. 60 Abs. 1bis OR: *Bei Tötung eines Menschen oder bei Körperverletzung verjährt der Anspruch auf Schadenersatz oder Genugtuung mit Ablauf von drei Jahren von dem Tage an gerechnet, an welchem der Geschädigte Kenntnis vom Schaden und von der Person des Ersatzpflichtigen erlangt hat, jedenfalls aber mit Ablauf von zwanzig Jahren, vom Tage an gerechnet, an welchem das schädigende Verhalten erfolgte oder aufhörte.*

15 Bu tür zararlar hakkında ayrıca bkz. aş. “IV. Türk Hukuku Bakımından Değerlendirme”.

istenebilmesi imkânını genişletmektedir¹⁶. Radyoaktif madde veya bazı ilaçların da neden olabildiği bu tür zararlarda, zararın doğumundan veya fark edilmesinden önce tazminat talebi zamanaşımına uğrayabilmektedir. Bu sebeple, ölüm veya vücut bütünlüğünün ihlali hâli için (*Personenschäden*) uzun (mutlak) zamanaşımı süresinin özel olarak düzenlenmesi yoluna gidilmiştir¹⁷.

Belirtmek gerekir ki bu konuda getirilen bir diğer önemli yenilik, ölüm veya vücut bütünlüğü ihlalinin sözleşmeye aykırılığa dayanması hâlinde de zamanaşımının haksız fiile paralel düzenlenmesidir. Gerçekten zamanaşımı revizyonu kapsamında İsviçre Borçlar Kanunu'na eklenen 128a hükmüne¹⁸ göre; sözleşmeye aykırılığa dayanan ölüm veya vücut bütünlüğünün ihlali hâlinde maddi veya manevi tazminat talepleri, zarar görenin zararı öğrendiği günden itibaren üç yılın ve her hâlde zarara sebebiyet veren davranışın gerçekleştiği ya da sona erdiği günden itibaren yirmi yılın geçmesiyle zamanaşımına uğramaktadır¹⁹. Hükümde dikkat çeken husus, sözleşmeye dayanan bir talep için kısa (nisbi) ve uzun (mutlak) olmak üzere iki zamanaşımı süresi düzenlenmesidir. Sözleşmeden doğan diğer alacaklarda görülmeyen bu durum, ölüm veya vücut bütünlüğü ihlali bakımından kendine özgü bir zamanaşımı rejiminin ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir²⁰. Belirtmek gerekir ki doktrinde, bu şekilde üç yıllık nisbî bir süre öngörülmesinin –amaçlananın aksine – zarar görenin durumunu kötüleştirdiği; zira revizyon öncesinde genel olarak on yıllık sürenin geçerli olduğu ifade edilmektedir²¹.

3. Ceza Davası Zamanaşımı (Art. 60 Abs. 2 OR)

Türk hukukundaki karşılığı TBK m. 72/I c. 2 olan Art. 60 Abs. 2 OR hükmü de 15 Haziran 2018 tarihli Kanun ile değişikliğe uğrayan düzenlemelerden biridir. Türk hukukuna esas bakımından aynen aktarıldığı ifade edilebilecek olan eski düzenlemede, tazminat davası ceza kanunlarının

16 Bkz.: Botschaft, s. 236.

17 Botschaft, s. 252. Ortaya çıkması veya fark edilmesi bu şekilde uzun bir zaman gerektirmeyen (kişiye gelen) olağan zararlar bakımından ise uzun (mutlak) zamanaşımı süresinin yirmi yıl olmasının pratik bakımdan önem taşımadığı zira bu hâlde üç yıllık kısa (nisbi) sürenin geçmesiyle tazminat taleplerinin zamanaşımına uğrayacağı ifade edilmektedir; Botschaft, s. 253.

18 Hükümün başlık silsilesi “Zamanaşımı / Süreler / Yirmi Yıl” şeklindedir (*G. Verjährung / I. Fristen / 2a. Zwanzig Jahre*).

19 Art. 128a OR: *Forderungen auf Schadenersatz oder Genugtuung aus vertragswidriger Körperverletzung oder Tötung eines Menschen verjähren mit Ablauf von drei Jahren vom Tage an gerechnet, an welchem der Geschädigte Kenntnis vom Schaden erlangt hat, jedenfalls aber mit Ablauf von zwanzig Jahren, vom Tage an gerechnet, an welchem das schädigende Verhalten erfolgte oder aufhörte*.

20 Bkz.: Botschaft, s. 259; Krauskopf / Märki, N. 14.

21 Robert K. Däppen, BSK-OR, Art. 128a N. 1; Frédéric Krauskopf, “Die Verjährung der Delikts – und der Vertragshaftung”, *Das neue Verjährungsrecht – Tagung vom 29. Oktober 2019 in Luzern*, Bern 2019, s. 13, 14; Krauskopf / Märki, N. 14; Nicola Moser, “Verjährungsfristen der vertraglichen und ausservertraglichen Haftung”, *Die Verjährung: Antworten auf brennende Fragen zum alten und neuen Verjährungsrecht*, Hrsg. Frédéric Krauskopf, Zürich 2018, s. 55; Kaşak / Ganbari, s. 102. Karş. Botschaft, s. 259. Nitekim sözleşmeden doğan sorumlulukta artık iki zamanaşımı rejimi bulunmasının tutarsız sonuçlara yol açabileceğine de işaret edilmektedir. Buna göre, bir sözleşme ihlali hem kişiye gelen zarara (*Personenschaden*) hem de eşyaya gelen zarara (*Sachschaden*) sebep olursa kişiye gelen zarar için tazminat talebi – üç yıllık nisbi süreye istinaden (Art. 128a OR) – eşyaya gelen zarara göre çok daha önce zamanaşımına uğrayabilecektir; bkz.: Krauskopf, s. 14, 15. Kişiye gelen zarar – eşyaya gelen zarar ayrımı hakkında ayrıca bkz.: Başak Baysal, *Haksız Fiil Hukuku: BK m. 49-76*, İstanbul 2019, s. 174 vd.

daha uzun bir zamanaşımı öngördüğü cezayı gerektiren bir fiilden doğmuşsa bu zamanaşımının medenî yargılamada da geçerli olduğu belirtilmiştir. Buna karşın, Art. 60 Abs. 2 OR hükmünün yeni düzenlemesi daha detaylı bir içeriğe sahip bulunmaktadır²²:

“Tazminat yükümlüsü zarara sebebiyet veren davranışıyla cezayı gerektiren bir fiil işlemişse maddi veya manevi tazminat talebi, önceki fıkralara karşın en erken, ceza kanunları uyarınca kovuşturma zamanaşımının gerçekleşmesiyle zamanaşımına uğrar. Kovuşturma zamanaşımının gerçekleşmesi ilk derece mahkemesinin mahkûmiyet hükmü sebebiyle artık mümkün değilse tazminat talebi en erken, hükmün açıklanmasından itibaren üç yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar.”

Gereğince, bu şekilde kaleme alınan yeni düzenlemenin eski düzenlenemeye nazaran birçok tartışmalı noktaya açıklık getirdiği ifade edilmektedir²³. İlk, hükümde kovuşturma zamanaşımının gerçekleşmesiyle ilişki kurulurken bunun, tazminat talebinin önceki fıkralara karşın en erken zamanaşımına uğrayabileceği an olarak düzenlenmesi üzerinde durulmaktadır. Buradan hareketle hükmün, hem kısa (nisbi) zamanaşımı süresi yönünden hem de uzun (mutlak) zamanaşımı süresi yönünden geçerli olduğu ve ancak önceki fıkralara göre (Art. 60 Abs. 1, 1bis OR) tazminat talebinin zamanaşımına uğraması söz konusu oluyorsa ayrıca incelenmesi gerektiği belirtilmektedir²⁴. Yine yeni düzenlemeye göre ceza hukukuna ilişkin sürenin, kısa (nisbi) ve uzun (mutlak) zamanaşımı sürelerinden (Art. 60 Abs. 1, 1bis OR) bağımsız ve bunlara paralel işlediği ifade edilmektedir. Buna göre, kovuşturma zamanaşımının süresi, başlangıcı ve sona ermesi münhasıran ceza hukuku hükümlerine göre belirlenecektir. Dolayısıyla kısa (nisbi) ve uzun (mutlak) zamanaşımı sürelerinin (Art. 60 Abs. 1, 1bis OR) kesilmesinin, kovuşturma zamanaşımına ilişkin sürenin işlemesine bir etkisinin olmayacağı kabul edilmiştir²⁵.

Hükmün ikinci cümlesinde ise ilk derece mahkemesinin mahkûmiyet hükmünün açıklanmasından itibaren üç yıllık yeni bir zamanaşımı süresinin işlemeye başlayacağı öngörülmüştür²⁶. Böylece bir ceza yargılamasının ardından zarar görenin bu üç yıllık süre içerisinde özel hukuk davasıyla tazminat talep etmek konusunda karar vermesi beklenmektedir. Söz konusu süre bakımından medenî hukuk kurallarına göre (Art. 135 OR) zamanaşımının kesilmesi mümkün görülmekte ve bu hâlde üç yıllık yeni bir sürenin işlemeye başlayacağı ifade edilmektedir²⁷.

22 Art. 60 Abs. 2 OR: *Hat die ersatzpflichtige Person durch ihr schädigendes Verhalten eine strafbare Handlung begangen, so verjährt der Anspruch auf Schadenersatz oder Genugtuung ungeachtet der vorstehenden Absätze frühestens mit Eintritt der strafrechtlichen Verfolgungsverjährung. Tritt diese infolge eines erstinstanzlichen Strafurteils nicht mehr ein, so verjährt der Anspruch frühestens mit Ablauf von drei Jahren seit Eröffnung des Urteils.*

23 Bkz.: Botschaft, s. 255.

24 Botschaft, s. 255. Ayrıca bkz.: Michel Verde, “Die Verjährung nach Art. 60 Abs. 2 OR”, *Die Verjährung: Antworten auf brennende Fragen zum alten und neuen Verjährungsrecht*, Hrsg. Frédéric Krauskopf, Zürich 2018, s. 75, 76.

25 Botschaft, s. 255, 256. Karş. Krauskopf / Märki, N. 9. Revizyon öncesinde Federal Mahkeme'nin farklı yöndeki uygulaması hakkında bkz.: Christof Bergamin, “Die längere strafrechtliche Verjährungsfrist nach Art. 60 Abs. 2 OR”, *Das neue Verjährungsrecht – Tagung vom 29. Oktober 2019 in Luzern*, Bern 2019, s. 44.

26 Botschaft, s. 256. Kovuşturma zamanaşımına ilişkin Art. 97 Abs. 3 StGB hükmüne göre, zamanaşımı süresinin dolmasından önce bir ilk derece mahkemesi hükmü verilirse artık zamanaşımı vuku bulmaz.

27 Bkz.: Botschaft, s. 256; Verde, s. 84. Karşı Görüş: Bergamin, s. 47, 48.

B. Zamanaşımının Durmasına ve Kesilmesine İlişkin Değişiklikler

I. Zamanaşımını Durduran Sebepler (Art. 134 Abs. 1 Ziff. 6, 7, 8 OR)

15 Haziran 2018 tarihli Federal Kanun, İsviçre Borçlar Kanunu'nda zamanaşımını durduran sebepler bakımından da birtakım değişiklik ve yenilikler getirmiştir.

Söz konusu değişikliklerden ilki, zamanaşımını durduran sebep olarak alacağın yerel bir mahkemede ileri sürülememesinin artık yeterli görülmemesi, objektif sebeplerle alacağın herhangi bir mahkemede ileri sürülememesinin aranmasıdır (Art. 134 Abs. 1 Ziff. 6). Gerçekten değişiklik öncesi düzenlemede, alacağın bir İsviçre Mahkemesi'nde ileri sürülememesi zamanaşımını durduran sebep olarak öngörülmüştür²⁸. Yeni düzenlemeye göre ise alacağın objektif sebeplerle herhangi bir mahkemede ileri sürülememesi gerekir²⁹. Değişikliğin gerekçesi, İsviçre Borçlar Kanunu'nun 1912'de yürürlüğe girmesinin ardından Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu ile iki veya çok taraflı milletlerarası antlaşmaların mahkemelerin yetkisi ve yabancı kararların tanınması ve tenfizi hususunda düzenlemeler getirmiş olmasıdır. Buna göre, alacağın İsviçre mahkemelerinde ileri sürülememesini artık tek başına zamanaşımını durduran bir sebep olarak görmenin uygun olmadığı kabul edilmiştir³⁰. Hükümde alacağın "objektif sebeplerle" (*aus objektiven Gründen*) ileri sürülememesinin belirtilmesi ise Federal Mahkeme'nin bu yöndeki içtihadının³¹ açıkça kabul edilmesine dayanmaktadır³².

Revizyon kapsamında yapılan bir diğer değişiklik, terekenin resmi defteri tutulduğu sürece zamanaşımının işlemeyeceğine ilişkin hükmün Borçlar Kanunu'na taşınmasıdır. Revizyon öncesinde İsviçre Medeni Kanunu'nda (Art. 586 Abs. 2 ZGB) yer alan bu husus³³, zamanaşımını durduran sebepleri düzenleyen Borçlar Kanunu'ndaki genel hükme yeni bir bent olarak eklenmiştir (Art. 134 Abs. 1 Ziff. 7). Buna göre, resmi defter tutulduğu sürece mirasbırakan alacakları veya ona karşı sahip olunan alacaklar için zamanaşımını durmaktadır³⁴. Söz konusu değişiklik, zamanaşımını durduran sebeplerin tek hüküm altında toplanması amacına hizmet etmektedir³⁵. Bununla birlikte, mirasbırakanın borçlarının yanında alacakları için de zamanaşımının durduğu hususu açıklığa kavuşturulmuştur³⁶.

28 Buna uygun olarak TBK m. 153/1.6 hükmü de alacağın Türk mahkemelerinde ileri sürülmesi imkânının bulunmamasını zamanaşımını durduran sebep olarak düzenlemektedir.

29 Art. 134 Abs. 1 Ziff. 6: *Die Verjährung beginnt nicht und steht still, falls sie begonnen hat... solange eine Forderung aus objektiven Gründen vor keinem Gericht geltend gemacht werden kann;*

30 Botschaft, s. 259. Değişikliğe eleştirel yönde bkz.: Däppen, BSK-OR, Art. 134 N. 10c.

31 BGE 90 II 428 (E. 9); BGE 134 III 294 (E. 1.1).

32 Botschaft, s. 259, 260; Josianne Magnin, "Die Hemmung der Verjährung Unter besonderer Berücksichtigung der geänderten und ergänzten Hemmungsgründe im revidierten Verjährungsrecht", *Das neue Verjährungsrecht – Tagung vom 29. Oktober 2019 in Luzern*, Bern 2019, s. 65.

33 Aynı şekilde Türk hukukunda bkz.: TMK m. 625/II.

34 Art. 134 Abs. 1 Ziff. 7: *Die Verjährung beginnt nicht und steht still, falls sie begonnen hat... für Forderungen des Erblassers oder gegen diesen, während der Dauer des öffentlichen Inventars;*

35 Botschaft, s. 260.

36 Krauskopf / Märki, N. 21; Magnin, s. 66, 67.

Nihayet 15 Haziran 2018 tarihli Federal Kanun ile İsviçre Borçlar Hukuku'nda zamanaşımını durduran yeni bir sebep ihdas edilmiştir. Gerçekten Art. 134 Abs. 1 OR hükmüne eklenen 8'inci bende göre, tarafların yazılı olarak kararlaştırması şartıyla sulh görüşmeleri süresince, arabuluculuk sürecinde yahut diğer bir mahkeme dışı uyuşmazlık çözümü yönteminde zamanaşımı durabilecektir³⁷. Madde gerekçesinde, hükümdeki sayımın tüketici olmadığı ve geniş anlaşılması gerektiği üzerinde durularak, resmi ve resmi olmayan tüm mahkeme dışı uyuşmazlık çözümü türlerinin düzenleme konusuna dâhil kabul edilebileceği belirtilmektedir³⁸. Ancak dikkat etmek gerekir ki böyle bir uyuşmazlık çözümü sürecinde zamanaşımının durması *ipso iure* gerçekleşmemekte³⁹, tarafların bu hususta yazılı anlaşması aranmaktadır. Yazılı anlaşma aranmasının sebebi, tarafları acele karar vermektan korumak ve bilhassa da hukuk güvenliğini sağlamak olarak gösterilmektedir. Yine gerekçede, bu anlaşmada zamanaşımının hangi zaman dilimi için duracağıının ve hangi alacakların (en azından hangi hukuki ilişkilerin) anlaşma konusu olduğunun tam olarak gösterilmesi tavsiye edilmektedir⁴⁰. Buna karşın, uyuşmazlık çözümü sürecine üçüncü bir kişinin dâhil olması şart görülmemekte; doğrudan taraflar arasında gerçekleşen görüşmelerde de zamanaşımının durması konusunda anlaşılabilirliği kabul edilmektedir. Zamanaşımının durması yalnız anlaşma tarafları bakımından söz konusu olacak, üçüncü kişiler (örneğin kefil) bundan etkilenmeyecektir⁴¹.

2. Zamanaşımının Kesilmesinin Birlikte Borçlulara Etkisi (Art. 136 Abs. 1, 2, 4 OR)

Zamanaşımının kesilmesinin birlikte borçlulara etkisini düzenleyen Art. 136 OR (TBK m. 155) de revizyon kapsamında değişikliğe uğrayan hükümlerden biridir. Bu çerçevede hükmün ilk iki fıkrasında tartışmalı bir noktayı açıklığa kavuşturmaya yönelik düzenlemeye gidilmiş ayrıca hükme yeni bir fıkra ilave edilerek (Art. 136 Abs. 4 OR) zamanaşımının kesilmesi, sigortacı-borçlu ilişkisi bakımından ele alınmıştır.

Değişiklik sonrası Art. 136 Abs. 1 OR hükmünün yeni düzenlemesine göre, zamanaşımının müteselsil borçlulardan birine veya bölünemeyen bir edimin birlikte borçlusuna karşı kesilmesi, alacaklının bir fiiline dayanması şartıyla, diğer birlikte borçlulara karşı da etkili olur⁴². Yine değişiklik sonrası Art. 136 Abs. 2 OR hükmü uyarınca, zamanaşımı asıl borçluya karşı kesilince, bunun alacaklının bir fiiline dayanması şartıyla, kefile karşı da kesilmiş olur⁴³. Her iki düzenlemede yeni olan husus, hükümlerde

37 Art. 134 Abs. 1 Ziff. 8: *Die Verjährung beginnt nicht und steht still, falls sie begonnen hat... während der Dauer von Vergleichsgesprächen, eines Mediationsverfahrens oder anderer Verfahren zur aussergerichtlichen Streitbeilegung, sofern die Parteien dies schriftlich vereinbaren.*

38 Botschaft, s. 260.

39 Türk hukukunda 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu m. 16/II uyarınca, arabuluculuk sürecinin başlangıcından sona ermesine kadar zamanaşımı durmaktadır. Nitekim dava şartı arabuluculukta, arabuluculuk bürosuna başvurulmasından son tutanağın düzenlenmesine kadar zamanaşımının durduğu öngörülmüştür (m. 18A/XV).

40 Botschaft, s. 260. *Karş. Krauskopf / Märki, N. 23.*

41 Botschaft, s. 260.

42 Art. 136 Abs. 1 OR: *Die Unterbrechung der Verjährung gegen einen Solidarschuldner oder den Mitschuldner einer unteilbaren Leistung wirkt auch gegen die übrigen Mitschuldner, sofern sie auf einer Handlung des Gläubigers beruht.*

43 Art. 136 Abs. 2 OR: *Ist die Verjährung gegen den Hauptschuldner unterbrochen, so ist sie es auch gegen den Bürgen, sofern die Unterbrechung auf einer Handlung des Gläubigers beruht.*

öngörülen sonuçların “zamanaşımının alacaklının fiiliyle kesilmiş olmasına” bağlanmasıdır. Bu yönde bir açıklık içermeyen önceki düzenlemeler çerçevesinde konu doktrinde tartışmalı iken⁴⁴, yeni düzenlemelerle kanun koyucu açık bir tercih ortaya koymuştur. Böylece zamanaşımının kesilmesi borçlunun borcu ikrar etmesine dayanıyorsa (Art. 135 Ziff. 1 OR; TBK m. 154.1) incelenen hükümler (Art. 136 Abs. 1, 2 OR) uygulama alanı bulmayacaktır⁴⁵.

Revizyon kapsamında Kanun'a eklenen yeni bir düzenleme Art. 136 Abs. 4 OR olmuştur. Hükümde, sigortacıya karşı doğrudan bir alacak hakkı bulunuyor ise sigortacı için kesilen zamanaşımının borçluya karşı da etkili olacağı ve bunun tersinin de geçerli olduğu öngörülmüştür⁴⁶. Sigortacıya karşı zamanaşımının kesilmesi hâlinde bunun tazminat yükümlüsü için ancak sigorta teminat miktarına kadar etkili olacağı ifade edilmektedir⁴⁷.

C. Rücu Talebinde Zamanaşımı (Art. 139 OR)

15 Haziran 2018 tarihli Federal Kanun ile gerçekleşen zamanaşımı revizyonu öncesinde İsviçre Borçlar Kanunu'nda rücu talebinin zamanaşımını belirleyen genel bir hüküm bulunmamaktaydı⁴⁸. Revizyon sonrasında “rücu talebinin zamanaşımı” (*Verjährung des Regressanspruchs*) başlığını taşıyan Art. 139 OR hükmünde getirilen düzenlemeye göre, birden fazla borçlu müteselsil sorumlu ise alacaklıyı tatmin eden borçlunun rücu talebi, alacaklının tatmin edildiği ve birlikte borçlu olunan kişinin bilindiği günden itibaren üç yılın geçmesiyle zamanaşımına uğramaktadır⁴⁹. İsviçre doktrininde bir görüş⁵⁰, hükmün uygulama alanının eksik teselsül ile sınırlı olduğunu zira tam teselsülde ifade bulunan borçlunun alacaklıya halef olması sebebiyle mevcut zamanaşımı durumunu

44 Bu bakımdan karşı. Theo Guhl / Alfred Koller / Anton K. Schnyder / Jean Nicolas Druey, *Das Schweizerische Obligationenrecht: Mit Einschluss des Handels – und Wertpapierrechts*, 9. Auflage, Zürich 2000, (Guhl / Koller), s. 34; Stephen V. Berti, *Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Das Erlöschen der Obligationen, Art. 127-142 OR*, 3. Auflage, Zürich 2002, Art. 136 N. 7; Däppen, *BSK-OR*, Art. 136 N. 3; Peter Gauch / Walter R. Schlupe / Susan Emmenegger, *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil*, C. II, 10. Auflage, Zürich 2014, s. 329.

45 Botschaft, s. 261; Krauskopf / Märki, N. 25.

46 Art. 136 Abs. 4 OR: *Die Unterbrechung gegenüber dem Versicherer wirkt auch gegenüber dem Schuldner und umgekehrt, sofern ein direktes Forderungsrecht gegen den Versicherer besteht.*

Türk hukukunda 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu m. 109/III hükmü, tazminat yükümlüsü veya sigortacıya karşı zamanaşımının kesilmesinin, diğeri için de etkili olacağını düzenlemektedir.

47 Botschaft, s. 261; Krauskopf / Märki, N. 25; Andrea Eisner-Kiefer, “Verjährung in der Privatversicherung”, *Die Verjährung: Antworten auf brennende Fragen zum alten und neuen Verjährungsrecht*, Zürich 2018, s. 106.

48 Türk hukukunda ise rücu talebine ilişkin zamanaşımı TBK m. 73 hükmünde düzenlenmiş bulunmaktadır.

49 Art. 139 OR: *Haften mehrere Schuldner solidarisch, so verjährt der Regressanspruch jenes Schuldners, der den Gläubiger befriedigt hat, mit Ablauf von drei Jahren vom Tage an gerechnet, an welchem er den Gläubiger befriedigt hat und den Mitschuldner kennt.*

Hükümde mutlak bir zamanaşımı süresi düzenlenmemiştir. Fakat Art. 60 Abs. 1, Art. 67 Abs. 1, Art. 127 OR hükümlerinden kıyasen yararlanarak boşluğun doldurulması gerektiği, alacaklıya yapılan ifadan itibaren işlemeye başlayan on yıllık mutlak zamanaşımı süresinin gerekli olduğu görüşünde bkz.: Däppen, *BSK-OR*, Art. 139 N. 6; benzer yönde: Adrian Rothenberger, “Die Verjährung des Regressanspruchs”, *Das neue Verjährungsrecht – Tagung vom 29. Oktober 2019 in Luzern*, Bern 2019, s. 98.

50 Däppen, *BSK-OR*, Art. 139 N. 3.

da devraldığını savunurken, diğer bir görüşe⁵¹ göre hüküm, hem tam teselsül hem de eksik teselsül bakımından geçerli olmalıdır⁵².

D. Zamanaşımından Feragate İlişkin Değişiklikler (Art. 141 Abs. 1, 1bis, 4 OR)

Zamanaşımından feragat de 15 Haziran 2018 tarihli Federal Kanun'un değişiklik getirdiği önemli konulardan biridir. Bu hususta İsviçre Federal Mahkemesi'nin 13 Şubat 2006 tarihli prensip kararı⁵³ kanun değişikliğine yön vermiştir⁵⁴. Gerçekten hükmün ilk fıkrası yeniden kaleme alınmış ve zamanaşımından feragatin hangi andan itibaren ve hangi süre için mümkün olduğu açıkça düzenlenmiştir. Bunun yanında, hükme yeni bir fıkra ilave edilerek (Art. 141 Abs. 1bis OR) zamanaşımından feragatin şekli ve genel işlem koşullarında feragatin mümkün olup olmadığı belirlenmiştir. Nihayet hükme eklenen son fıkrada da (Art. 141 Abs. 4) zamanaşımından feragat, borçlu-sigortacı ilişkisi bakımından ele alınmıştır. Buna göre, revizyon sonrasında Art. 141 OR hükmü şu şekilde düzenlenmiştir⁵⁵:

“VII. Zamanaşımı Definden Feragat

(1) Borçlu, zamanaşımının başlamasından itibaren her defasında en fazla on yıl için zamanaşımı defini ileri sürmekten feragat edebilir.

(1bis) Feragat yazılı şekilde olmalıdır. Genel işlem koşullarında yalnız bu koşulları kullanan, zamanaşımı defini ileri sürmekten feragat edebilir.

(2) Müteselsil borçlulardan birinin feragati, diğer müteselsil borçlulara karşı ileri sürülemez.

(3) Aynı husus, bölünemeyen bir edimin birden çok borçlusu bakımından ve asıl borçlunun feragati hâlinde kefil için de geçerlidir.

(4) Sigortacıya karşı doğrudan bir alacak hakkı bulunuyor ise borçlu veya sigortacının feragati, diğerine karşı ileri sürülebilir.”

51 Pascal Pichonnaz, “Das revidierte Verjährungsrecht: Drei bemerkenswerte Punkte”, *Schweizerische Juristen-Zeitung*, 115/2019, s. 742.

52 Türk kanun koyucusunun TBK m. 61, 62 hükümlerinde eksik teselsül – tam teselsül ayrımını terk ettiği kabul görmektedir; bkz.: Oğuzman / Öz, s. 300, 301; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku, Genel Hükümler*, 24. Baskı, Ankara 2019, s. 915.

53 BGE 132 III 226.

54 Bkz.: Botschaft, s. 261.

55 Art. 141 OR: VII. Verzicht auf die Verjährungs-einrede

¹ Der Schuldner kann ab Beginn der Verjährung jeweils für höchstens zehn Jahre auf die Erhebung der Verjährungseinrede verzichten.

^{1bis} Der Verzicht muss in schriftlicher Form erfolgen. In allgemeinen Geschäftsbedingungen kann lediglich der Verwender auf die Erhebung der Verjährungseinrede verzichten.

² Der Verzicht eines Solidarschuldners kann den übrigen Solidarschuldnern nicht entgegengehalten werden.

³ Dasselbe gilt unter mehreren Schuldnern einer unteilbaren Leistung und für den Bürgen beim Verzicht des Hauptschuldners.

⁴ Der Verzicht durch den Schuldner kann dem Versicherer entgegengehalten werden und umgekehrt, sofern ein direktes Forderungsrecht gegenüber dem Versicherer besteht.

Öncelikle ifade etmek gerekir ki hükmün “zamanaşımından feragat” (*Verzicht auf die Verjährung*) şeklindeki başlığı, “zamanaşımı definden feragat” (*Verzicht auf die Verjährungs-einrede*) olarak değiştirilmiştir. Gerekçeye göre böylece feragatin konusunun “zamanaşımının” kendisi değil, zamanaşımı define başvurulması olduğu açıklığa kavuşturulmuştur⁵⁶. İsviçre Federal Mahkemesi'nin yukarıda belirtilen prensip kararında, sözleşmenin kurulmasından sonra borçlunun zamanaşımını ileri sürmekten feragat edebileceği kabul edilmiştir⁵⁷. Buna karşın revizyonda, kanun ya da tarafların anlaşması gereği borcun başka bir anda muaccel olabileceği göz önüne alınarak sözleşmenin kurulması değil, zamanaşımının işlemeye başlamış olması (Art. 130 Abs. 1 OR) zamanaşımı definden feragatin geçerlilik kistası olarak belirlenmiştir⁵⁸. Hükmün uygulanma alanı, Art. 129 OR (TBK m. 148) düzenlemesinden farklı olarak tüm zamanaşımı sürelerini kapsamaktadır⁵⁹. Yine zamanaşımı definden feragatin, zamanaşımı süresi işlerken mümkün olduğu gibi, zamanaşımının gerçekleşmesinden sonra da caiz olduğu belirtilmektedir⁶⁰. On yılı aşan bir süre için feragat halinde ise bunun, izin verilen en uzun süre olarak on yıl için hüküm doğuracağı kabul edilmektedir⁶¹. Süre sonunda feragatin tekrarlanması yine en fazla on yıl için mümkündür⁶².

IV. Türk Hukuku Bakımından Değerlendirme

Yukarıda 15 Haziran 2018 tarihli Federal Kanun ile İsviçre Borçlar Kanunu'nun Genel Hükümler kısmında yapılan zamanaşımına ilişkin değişiklikler ortaya konmuştur. Elbette söz konusu revizyonun Türk hukuku bakımından örnek alınıp alınamayacağı da ayrıca incelenmelidir. Bu bağlamda belirtmek gerekir ki getirilen yeni düzenlemelerin bir kısmı hukuk pratiğindeki ihtiyaçların değerlendirilmesine göre kanun koyucu tercihinin⁶³, bir kısmı da İsviçre mevzuatındaki diğer kanunların öngördüğü hükümlere⁶⁴ bağlı olarak şekillenmiştir. Yine ifade edilmelidir ki Türk kanun koyucusu, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu ihdas edilirken getirdiği yeniliklerle düzenleme ihtiyacı bulunan bazı konularda iradesini zaten açıklamıştır⁶⁵. Nihayet İsviçre'de zamanaşımı revizyonunun

56 Botschaft, s. 261. *Karş.* Däppen, BSK-OR, Art. 141 N. 5c; Krauskopf / Märki, N. 27.

57 BGE 132 III 226 (E. 3.3.7).

58 Botschaft, s. 261, 262. Bu tercihe eleştirel yönde bkz.: Däppen, BSK-OR, Art. 141 N. 5d; Krauskopf / Märki, N. 28; Walter Fellmann, “Verzicht auf die Verjährungseinrede”, *Die Verjährung: Antworten auf brennende Fragen zum alten und neuen Verjährungsrecht*, Zürich 2018, s. 153, 154; Pichonnaz, s. 744. Lafzına rağmen hükmün Federal Mahkeme içtihadına uygun yorumlanması gerektiği görüşünde bkz.: Isabelle Wildhaber / Sevda Dede, “Verzicht auf die Verjährungseinrede”, *Das neue Verjährungsrecht – Tagung vom 29. Oktober 2019 in Luzern*, Bern 2019, s. 141, 142.

59 Kapsamlı incelemesi için bkz.: Wildhaber / Dede, s. 137 vd.

60 Botschaft, s. 262.

61 Botschaft, s. 262; Wildhaber / Dede, s. 149.

62 Botschaft, s. 262; Krauskopf / Märki, N. 29; Fellmann, *Verzicht*, s. 154.

63 Art. 60 Abs. 1, Art. 67 Abs. 1, Art. 134 Abs. 1 Ziff. 6, 8, Art. 136 Abs. 4, Art. 141 OR hükümlerine ilişkin değişiklikler bu bağlamda örnek gösterilebilir.

64 Örneğin, Art. 60 Abs. 2 OR hükmünün ikinci cümlesinde öngörülen üç yıllık yeni zamanaşımı süresi, İsviçre'de kovuşturma zamanaşımına ilişkin Art. 97 Abs. 3 StGB hükmüne dayanmaktadır.

65 Örneğin, haksız fiil ve sebepsiz zenginleşmede kısa (nisbi) zamanaşımı süresi iki yıl olarak öngörülmuş (TBK m. 72/I, 82/I; *karş.* Art. 60 Abs. 1, Art. 67 Abs. 1 OR), rücu talebine ilişkin zamanaşımı da TBK m. 73 hükmünde düzenlenmiştir (*Karş.* Art. 139 OR).

tartışmalı bazı noktalarda benimsediği yaklaşımı aynı şekilde kanuna aktarmak ya da bu konuların çözümünü öğreti ve yargıya bırakmak seçimi de Türk kanun koyucusuna ait bulunmaktadır⁶⁶.

Burada özellikle üzerinde durulması gerektiğini düşündüğümüz değişiklik, ölüm veya vücut bütünlüğünün ihlali hâlinde tazminat talebine ilişkin uzun (mutlak) zamanaşımı süresinin on yıldan yirmi yıla çıkarılmasıdır. Nitekim bu yöndeki değişiklik ihtiyacı, İsviçre’de de zamanaşımı revizyonunun hareket noktası olmuştur⁶⁷. Keza revizyon öncesinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin İsviçre aleyhine verdiği 11 Mart 2014 tarihli karar⁶⁸ da kanun değişikliğine gidilmesinde önemli rol oynamıştır. Bu kararda, on yıllık mutlak zamanaşımı süresi karşısında asbest mağdurlarının tazminat taleplerinin, bu talebin varlığını objektif olarak öğrenebilmelerinden önce zamanaşımına uğradığı belirtilmiş ve bu sebeple AİHS m. 6 çerçevesinde adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine hükmedilmiştir⁶⁹.

Belirtmek gerekir ki başlangıçta 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’na ilişkin Tasarı da haksız fiilde uzun (mutlak) zamanaşımı süresinin yirmi yıl olarak düzenlenmesini öngörmüştür (m. 71). Madde gerekçesine göre “818 sayılı Borçlar Kanununda on yıllık uzun zamanaşımı süresi için kullanılan ‘zararı müstelzim fiilin vukuundan itibaren’ şeklindeki ibarenin, haksız fiilin ‘zarar’ unsuru gerçekleşmedikçe, fiilin işlendiği tarihten itibaren kaç yıl geçerse geçsin, haksız fiil nedeniyle tazminat isteminin zamanaşımına uğramayacağı şeklinde yorumlanmasını önlemek amacıyla, bu ibare ‘her hâlde, fiilin işlendiği tarihten başlayarak’ şeklinde değiştirilmiş ve 818 sayılı Borçlar Kanunundaki on yıllık uzun zamanaşımı süresinin de, bu değişiklik göz önünde tutularak yirmi yıla çıkarılması öngörülmüştür”. Ancak Adalet Komisyonu’nun, “Tasarının 71 inci maddesinin birinci fıkrası, uzun zamanaşımı başlangıcına temel alınan fiil terimi eylemin sonuç unsurunun meydana geldiği tarihi içerdiğine; fiilin sonucun meydana geldiği tarihte oluşmuş sayıldığına göre, sonucu on yıl sonra meydana gelen fiillerde dahi zamanaşımının dolmamış bulunması karşısında ‘yirmi yılın’ ibaresi ‘on yılın’ şeklinde değiştirilmiş[tir].” gerekçesiyle⁷⁰ bu süre tekrar on yıl olarak kanuna girmiştir⁷¹. Aktarılan gerekçelerden de anlaşıldığı üzere, haksız fiilde uzun (mutlak) zamanaşımı süresinin hangi anda işlemeye başlayacağı tartışmalıdır. Türk hukukunda bu tartışmanın önemli bir kaynağını, Yargıtay’ın 1999 Gölcük Depremi sonrası vermiş olduğu kararlar oluşturmaktadır. Yargıtay’a göre haksız fiilde on yıllık zamanaşımı süresi, zararın meydana geldiği tarihten itibaren işlemeye başlamaktadır⁷². Hâlbuki haksız fiilde uzun (mutlak) zamanaşımı süresinin başlangıcına ilişkin doktrin görüşü bu

66 Örneğin, Art. 134 Abs. 1 Ziff. 7, Art. 136 Abs. 1, 2 OR hükümlerine ilişkin değişiklikler bu bağlamda zikredilebilir.

67 Bkz.: Botschaft, s. 236.

68 Howald Moor ve Diğerleri / İsviçre, Başvuru No: 52067/10 ve 41072/11.

69 Karar hakkında ayrıca bkz.: Fellmann, *Entstehung*, s. 5, 6; Ayça Akkayan-Yıldırım, “Geç Ortaya Çıkan Bedensel Zararların Tazmini Taleplerinde Uygulanacak Zamanaşımının Yeni Eğilimler Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2016, C. LXXIV, S. 1, s. 208, 209.

70 Bu gerekçeye eleştirel yönde bkz.: O. Gökhan Antalya, *Borçlar Hukuku, Genel Hükümler*, C. V/1, 2, 2. Baskı, Ankara 2019, s. 618.

71 Bkz.: Türk Borçlar Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/499), (S. Sayısı: 321) (Erişim: <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss321.pdf>).

72 YHGK. T. 04.06.2003 E. 2003/4-400 K. 2003/393; YHGK. T. 22.10.2003 E. 2003/4-603 K. 2003/594; YHGK. T. 10.03.2010 E. 2010/4-111 K. 2010/137 (Kararlar için bkz.: Kazancı İçtihat.).

içtihadın tam tersi yöndedir. Zira henüz zarar ortaya çıkmamış olsa dahi hukuka aykırı davranışın gerçekleştiği tarihten itibaren on yıllık sürenin işlemeye başladığı kabul edilmektedir.⁷³

Görülmektedir ki Yargıtay'ın kabul ettiği gibi on yıllık sürenin zararın meydana geldiği tarihten itibaren işlemeye başladığı kabul edilirse geç ortaya çıkan bedensel zararlarda tazminat talebinin, talebin varlığının öğrenilebilmesinden önce zamanaşımına uğraması sorunu ortadan kalkmaktadır. Ancak doktrinde hâkim olan görüşün belirttiği gibi, bu yaklaşım kanunda öngörülen tercihle bağdaşmamaktadır. *Contra legem* bir yorumla uzun (mutlak) zamanaşımı süresinin başlangıcını zararın ortaya çıkmasına bağlamak doğru değildir⁷⁴. Nitekim mehzaz hüküm olan Art. 60 Abs. 1 OR bakımından özellikle İsviçre Federal Mahkemesi'nin benimsediği hâkim anlayışa göre de on yıllık mutlak zamanaşımı süresinin başlangıcı, zararın ortaya çıkmasından ve öğrenilmesinden bağımsızdır; belirleyici olan tek kıstas zarara sebebiyet veren davranışın gerçekleşme anıdır⁷⁵. Her ne kadar belirtilen yaklaşımın özellikle uzun sürede ortaya çıkan zararlarda hakkaniyete aykırı sonuçlara yol açabileceği kabul edilse de hukuk güvenliğini sağlamak amacıyla kanun koyucu iradesinin bu yönde olduğu ifade edilmektedir⁷⁶. Nitekim bizatihi bu durum, İsviçre kanun koyucusunu ölüm ve vücut bütünlüğünün ihlali hâlleri için özel bir zamanaşımı süresi (Art. 60 Abs. 1bis, Art. 128a OR) belirlemeye yöneltmiştir⁷⁷. Bununla birlikte, İsviçre'de revizyon sonrasında da tazminat alacağının,

73 Özel olarak bkz.: Mehmet Erdem, *Özel Hukukta Zamanaşımı*, İstanbul 2010, s. 183 vd.; Veysel Başpınar / Mehmet Altunkaya, "Depremden Doğan Zararların Tazmininde Zamanaşımının Başlaması ve Süresi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2008, C. 57, S. 1, s. 118 vd.; Ayşe Havutçu, "Haksız Fiil Sorumluluğunda Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2010, C. XII, Özel Sayı, s. 584 vd.; Serdar Nart, "Haksız Fiillerde Zamanaşımına İlişkin Hükümün Değerlendirilmesi (TBK.md.72)", *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi Sempozyumu (3-4 Haziran 2011)*, Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, İstanbul 2012, s. 236 vd.

74 *Kanunısızca* deprem özelinde meselenin çözümü, "hukuka aykırı davranış" kıstasında yatmaktadır. Deprem bölgesinde binanın yapım tarihinde öngörülen teknik koşullara aykırı bina yapan kişinin, bu binayı teslim etmekle hukuka aykırı davranışını tamamladığı söylenemez. Her ne kadar sözleşme ilişkisi içerisinde binanın teslimiyle ayıplı ifa gerçekleşiyor ve bu andan itibaren akdi sorumluluğa ilişkin zamanaşımı süresi işlemeye başlıyor (TBK m. 478) olsa da haksız fiil sorumluluğu bakımından binanın teslimiyle hukuka aykırı davranışın sona erdiği kabul edilemez. Zira binayı teknik koşullara aykırı yapan kişinin, her zaman için bu hukuka aykırılığı gidermek konusunda davranış yükümlülüğü bulunduğu kabul edilmelidir. Deprem bölgesinde ilgili teknik koşullara aykırı inşa edilen binanın sürekli olarak kişilerin yaşamını ve bedensel bütünlüğünü (mutlak hakkını) tehlikeye düşürdüğü bir vakaadır (Tehlike oluşturan bir icraattan sonra hareketsiz kalmanın hukuka aykırı davranış oluşturması hakkında bkz.: Roland Brehm, *Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Das Obligationenrecht: Die Entstehung durch unerlaubte Handlungen*, Art. 41-61 OR, 4. Auflage, Bern 2013, Art. 41 N. 57; Martin A. Kessler, *BSK-OR*, Art. 41 N. 19a, 38.). Başlangıçta bu duruma sebebiyet veren kişi, hukuka aykırılığı gidermekten kaçınma tarzındaki pasif (olumsuz) davranışıyla hukuka aykırı davranışını sürdürmektedir. Şu hâlde, deprem bölgesinde teknik koşullara aykırı bina yapan kimse, bu hukuka aykırılığı gidermek için gerekli girişimi üstlenmek zorundadır. Dolayısıyla hukuka aykırı davranış, binanın teknik koşullara aykırı inşa edilmesiyle başlamakta ve bina bu hâlde bırakılarak sürdürülmektedir. Binanın teslim edilmiş olması veya yapı kullanma izin belgesinin alınmış olması, ilgili teknik koşullara aykırı bir inşanın varlığı anlaşılıyorsa ve sorumluluğun diğer şartları da (*Karş.* TBK m. 49) gerçekleşmişse haksız fiil sorumluluğunu ortadan kaldırmamalıdır. Bu durumun pratik sonucu, teknik koşullara aykırı inşa edilmiş bir bina bulunuyorsa binayı yapan kişi hayatta olduğu sürece deprem ne zaman gerçekleşirse gerçekleşsin zamanaşımı defteri sürülemez; zira hukuka aykırı davranış sona ermediği için o ana dek zamanaşımı işlemeye başlamıştır. Elbette hukuka aykırılığı giderme (binayı teknik koşullara uygun hâle getirme veya yıkmaya) yönündeki davranış yükümlülüğü şahsen binayı yapan kişiye ait olduğundan bu yükümlülük mirasçılara geçmez.

75 BGE 136 II 187 (E. 7.4.4, 7.5); BGE 127 III 257 (E. 2b/aa); BGE 119 II 216 (E. 4a/aa).

76 Däppen, *BSK-OR*, Art. 60 N. 9. Ayrıca bkz.: Brehm, *BK-OR*, Art. 60 N. 64a; Moser, s. 44, 45.

77 Bkz.: Botschaft, s. 241, 252.

zararın anlaşılmasından önce zamanaşımına uğrayabileceği kabulü terk edilmiş değildir; zira uzun (mutlak) zamanaşımı süresinin başlangıcı zararın ortaya çıkmasına bağlanmamıştır⁷⁸.

Gelinen noktada, Türk hukukunda da geç ortaya çıkan bedensel zararlar bakımından düzenleme ihtiyacı bulunduğu⁷⁹ ifade edilebilecek durumdadır. Geç ortaya çıkan zararlar, zarara yol açan vaka veya fiil ile zararın anlaşılabilir olması arasında –çoğunlukla on yıllık mutlak zamanaşımı süresini aşan – uzun bir zaman dilimi bulunmaktadır⁸⁰. Kişiyे gelen zarar olarak vücut bütünlüğünün ihlali veya ölüm hâlinde, bunların zarara yol açan davranıştan on yıl sonra ortaya çıkması, zamanaşımı bakımından hassas bir mesele oluşturmaktadır. Örnek vermek gerekirse asbest ile temas, radyoaktif maddeye maruz kalma veya bazı ilaçlar sebebiyle uzun zamanda görülen kişinin sağlığına ilişkin bozulmaları, zamanaşımı rejimi bakımından diğer zarar türleriyle eş görmek sorgulanmalıdır⁸¹.

Gerçekten hukuka aykırı davranışın tamamlanmasından itibaren on yıl içerisinde ortaya çıkmayan ve anlaşılması objektif olarak mümkün bulunmayan bedensel zarar (veya ölüm) hâlinde, bu zarar tespit edilince tazminat talebinin önüne zamanaşımı engelinin konması adalet hissini zedelemektedir⁸². Örneğin, hatalı bir tıbbi müdahalenin on yıldan sonra ortaya çıkardığı bedensel zararın daha baştan zamanaşımına uğradığını kabul etmek ve zarar görene tazminat talebi için hiçbir imkân tanımamak uygun görünmemektedir. Bu noktada, hukuka aykırı davranıştan on yıl sonra görülen ölüm veya vücut bütünlüğünün ihlali hâllerini, ihlal edilen değerlerin önemi itibarıyla diğer zarar türlerinden ayrı değerlendirmek makul karşılanmalıdır. Dolayısıyla bu tip zararların karakteristik ve istisnai niteliklerine istinaden zamanaşımı bakımından farklı değerlendirilmeleri gerekir⁸³. *Kanımızca* burada, zararın *tespit edilebilir*⁸⁴ olduğu andan itibaren işlemeye başlayan uygun – ve her hâlükârda iki yılı (TBK m. 72 hükmündeki kısa zamanaşımı süresini) geçmeyen – bir ek sürenin zarar görene tanınması çözümlü üzerinde durulmalıdır⁸⁵. Nitekim vurgulanmalıdır ki İsviçre doktrininde bazı

78 Krauskopf / Märki, N. 7. Eleştirel yönde bkz.: Pichonnaz, s. 741.

79 Zarara yol açan fiilin tamamlandığı tarihten itibaren işleyen otuz yıllık zamanaşımı süresi önerisi için bkz.: Akkayan-Yıldırım, s. 213.

80 Bkz.: Moser, s. 18; Akkayan-Yıldırım, s. 185 vd.

81 Bkz.: Botschaft, s. 252.

82 Ayrıca bkz.: Eren, s. 941: “Zarar verici fiilin zararlı etki ve sonuçlarını bu fiil nihayete ermesinden itibaren 10 yıldan daha uzun bir süre sonunda meydana getirdiği hallerde 10 yıllık sürenin mutlak olarak uygulanması, zarar gören yönünden tatmin edici değildir.”

83 Ayrıca karş. Hüseyin Hatemi, *Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku*, 2. Bası, İstanbul 1998, s. 125 ve orada dn. 1: “Aslında, özellikle ölüm ve cismanî zarar söz konusu olan durumlarda, yarışma olsun olmasın, tek ve tatmin edici bir zamanaşımı süresinin kabulü daha uygun olur. Bu konuda, (3) ve (10) yıllık zamanaşımı süresi öneriyorum. Fail veya sorumlunun kötü niyetli davranışı ile (10) yıllık süre geçirilmiş ise, hak düşürücü süre niteliğinde bir ek süre tanınmalıdır.”

84 Zaten hâlihazırda on yıllık uzun zamanaşımı süresinin geçmiş olması karşısında, salt zarar görenin sübjektif bilgisini (zararı öğrenmesini) kıstas almak makul olmayacaktır. Buna karşın, TBK m. 72/I uyarınca on yıllık uzun zamanaşımı süresi içerisinde önem taşıyan iki yıllık kısa zamanaşımı süresi, zararın öğrenilmesiyle işlemeye başlamaktadır; öğrenebilecek olma yeterli değildir (Bkz.: Murat Topuz, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Zamanaşımının İşlemeye Başlaması İçin Gerekli Koşullardan Olan ‘Zararın Öğrenilmesi’ Olgusu”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Y. 2019, C. XIV, S. 157, s. 1776.).

85 Bu imkânın hem haksız fiil hem de akdi ilişkiye dayanan sorumluluk için getirilmesi isabetli olacaktır. Dikkat çekmek gerekir ki 1999 Gölcük Depremi sonrası zamanaşımı konusunda Yargıtay daireleri arasında ortaya çıkan içtihat farklılığı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi nezdinde Türkiye aleyhine hak ihlali kararlarının verilmesine yol açmıştır. Söz konusu içtihat farklılığı, talebi akdi ilişki temelinde gören dairenin zamanaşımının gerçekleştiğini kabul etmesine, talebi haksız

yazarlar, *kanımızca* da haklı olarak, mutlak zamanaşımı süresinin on yıldan yirmi veya otuz yıla yükseltilmesinin dahi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uygunluğu sağlamak bakımından yeterli olacağına şüphe duymaktadırlar⁸⁶. Zira zarar görenin sağlığına ilişkin bir bozulmayı geçerli zamanaşımı süresi içerisinde tespit etmesinin ve bu sebeple tazminat istemesinin objektif olarak mümkün görülmediği her durumda AİHS çerçevesinde hak ihlali oluşacağı düşünülmektedir⁸⁷. Dolayısıyla zamanaşımı süresinin uzatılması tek başına yeterli değildir, bu tip zararalarda zamanaşımının başlangıcı ve buna göre belirlenecek uygun bir süre üzerinden çözüm üretmek daha doğru gözükmemektedir⁸⁸.

Sonuç

Çalışmada, İsviçre Borçlar Kanunu'nun Genel Hükümler kısmında yapılan zamanaşımına ilişkin değişiklikler incelenmiş bulunmaktadır. 1 Ocak 2020 tarihinde yürürlüğe giren bu değişiklikler (ana hatları itibarıyla); haksız fiil ve sebepsiz zenginleşmede kısa (nisbi) zamanaşımı süresinin –bir yıldan – üç yıla çıkarılması, ölüm veya vücut bütünlüğünün ihlali söz konusu ise uzun (mutlak) zamanaşımı süresinin –on yıldan – yirmi yıla yükseltilmesi, ceza davası zamanaşımının medenî yargılamaya etkisinin detaylı şekilde düzenlenmesi, zamanaşımı durduran sebeplerde bazı değişiklik ve genişletmelere gidilmesi, zamanaşımının kesilmesinin birlikte borçlulara etkisi bakımından açıklayıcı düzenlemelere yer verilmesi, rücu talebinin zamanaşımı konusunda hüküm ihdas edilmesi ve zamanaşımı definden feragatin şartlarının ve sınırlarının belirlenmesi olarak özetlenebilir. Bu değişikliklerin önemli bir kısmı, ülkedeki ihtiyaçların değerlendirilmesine ve izlenen hukuk politikasına göre şekillenmiştir. Dolayısıyla büyük ölçüde kanun koyucunun tercihine dayandıkları ifade edilebilir. Bununla birlikte, ölüm veya vücut bütünlüğünün ihlali söz konusu ise uzun (mutlak) zamanaşımı süresinin yirmi yıla yükseltilmesi üzerinde özel olarak durulmalıdır. Bu değişiklik, zarar verici davranışın üzerinden uzun yıllar geçtikten sonra ortaya çıkan bedensel zarar ve ölüm durumları göz önünde tutularak getirilmiştir. Nitekim emsal bir olayda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, tazminat talebinin varlığının objektif olarak öğrenilebilmesinden önce talebin zamanaşımına uğraması gerekçesiyle İsviçre aleyhine hak ihlali kararı vermiştir. Hukuka aykırı davranışın tamamlanmasından itibaren on yıl içerisinde ortaya çıkmayan ve anlaşılması objektif olarak mümkün bulunmayan bedensel zarar (veya ölüm) söz konusu ise bu zarar tespit edilince tazminat talebinin önüne zamanaşımı engelinin konması adalet hissini de zedelemektedir. Dolayısıyla geç ortaya çıkan bedensel zarar (ve ölüm) bakımından Türk hukukunda da düzenleme ihtiyacı bulunduğunu düşünmekteyiz. Bu tip zararların karakteristik ve istisnai niteliklerine istinaden zararın tespit edilebilir olduğu andan itibaren işlemeye başlayan uygun bir ek sürenin zarar görene tanınması isabetli olacaktır.

fil temelinde gören dairesinin ise zamanaşımı defini reddetmesine dayanmaktadır. Bkz.: Çelebi ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No: 582/05; Aksis ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No: 4259/06.

86 Krauskopf / Märki, N. 8; Moser, s. 28.

87 Moser, s. 28.

88 Benzer yönde bkz.: Moser, s. 28.

Kaynakça

- Akkayan-Yıldırım Ayça, “Geç Ortaya Çıkan Bedensel Zararların Tazmini Taleplerinde Uygulanacak Zamanaşımının Yeni Eğilimler Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Y. 2016, C. LXXIV, S. 1, s. 185-219.
- Antalya O. Gökhan, *Borçlar Hukuku, Genel Hükümler*, C. V/1, 2, 2. Baskı, Ankara 2019.
- Basler Kommentar: Obligationenrecht I*, 7. Auflage, Hrsg. Corinne Widmer Lüchinger, David Oser, Basel 2020 (Atf: İşleyen, BSK-OR).
- Başpınar Veysel / Altunkaya Mehmet, “Depremden Doğan Zararların Tazmininde Zamanaşımının Başlaması ve Süresi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2008, C. 57, S. 1, s. 95-131.
- Baysal Başak, *Haksız Fiil Hukuku: BK m. 49-76*, İstanbul 2019.
- Bergamin Christof, “Die längere strafrechtliche Verjährungsfrist nach Art. 60 Abs. 2 OR”, *Das neue Verjährungsrecht – Tagung vom 29. Oktober 2019 in Luzern*, Bern 2019, s. 35-58.
- Berti Stephen V., *Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Das Erlöschen der Obligationen, Art. 127-142 OR*, 3. Auflage, Zürich 2002.
- Botschaft zur Änderung des Obligationenrechts (Verjährungsrecht) vom 29. November 2013, BBI 2014 235 (Atf: Botschaft).
- Brehm Roland, *Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Das Obligationenrecht: Die Entstehung durch unerlaubte Handlungen, Art. 41-61 OR*, 4. Auflage, Bern 2013 (Atf: BK-OR).
- Eisner-Kiefer Andrea, “Verjährung in der Privatversicherung”, *Die Verjährung: Antworten auf brennende Fragen zum alten und neuen Verjährungsrecht*, Hrsg. Frédéric Krauskopf, Zürich 2018, s. 93-117.
- Erdem Mehmet, *Özel Hukukta Zamanaşımı*, İstanbul 2010.
- Eren Fikret, *Borçlar Hukuku: Genel Hükümler*, 24. Baskı, Ankara 2019.
- Fellmann Walter, “Entstehung des neuen Verjährungsrechts und Überblick”, *Das neue Verjährungsrecht – Tagung vom 29. Oktober 2019 in Luzern*, Bern 2019, s. 1-8 (Atf: Entstehung).
- Fellmann Walter, “Verzicht auf die Verjährungseinrede”, *Die Verjährung: Antworten auf brennende Fragen zum alten und neuen Verjährungsrecht*, Hrsg. Frédéric Krauskopf, Zürich 2018, s. 141-165 (Atf: Verzicht).
- Gauch Peter / Schlupe Walter R. / Emmenegger Susan, *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil*, C. II, 10. Auflage, Zürich 2014.
- Guhl Theo / Koller Alfred / Schnyder Anton K. / Druey Jean Nicolas, *Das Schweizerische Obligationenrecht: Mit Einschluss des Handels – und Wertpapierrechts*, 9. Auflage, Zürich 2000.
- Hatemi Hüseyin, *Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku*, 2. Bası, İstanbul 1998.
- Havutçu Ayşe, “Haksız Fiil Sorumluluğunda Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2010, C. XII, Özel Sayı, s. 579-605.
- Kaşak Esra / Ganbari Muhammed Kiomers, “İsviçre Borçlar ve Ticaret Hukuku’nda Zamanaşımı Revizyonu”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2020, C. XXIV, S. 1, s. 93-126.
- Krauskopf Frédéric, “Die Verjährung der Delikts – und der Vertragshaftung”, *Das neue Verjährungsrecht – Tagung vom 29. Oktober 2019 in Luzern*, Bern 2019, s. 9-33.
- Krauskopf Frédéric / Märki Raphael, “Wir haben ein neues Verjährungsrecht”, *Jusletter*, 2. Juli 2018.
- Magnin Josianne, “Die Hemmung der Verjährung Unter besonderer Berücksichtigung der geänderten und ergänzten Hemmungsgründe im revidierten Verjährungsrecht”, *Das neue Verjährungsrecht – Tagung vom 29. Oktober 2019 in Luzern*, Bern 2019, s. 59-72.

- Moser Nicola, “Verjährungsfristen der vertraglichen und ausservertraglichen Haftung”, *Die Verjährung: Antworten auf brennende Fragen zum alten und neuen Verjährungsrecht*, Hrsg. Frédéric Krauskopf, Zürich 2018, s. 15-63.
- Nart Serdar, “Haksız Fiillerde Zamanaşımına İlişkin Hükümün Değerlendirilmesi (TBK.md.72)”, *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi Sempozyumu (3-4 Haziran 2011)*, Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan, İstanbul 2012, s. 223-244.
- Oğuzman M. Kemal / Öz M. Turgut, *Borçlar Hukuku: Genel Hükümler*, C. II, 15. Bası, İstanbul 2020.
- Pichonnaz Pascal, “Das revidierte Verjährungsrecht: Drei bemerkenswerte Punkte”, *Schweizerische Juristen-Zeitung*, 115/2019, s. 739-748.
- Rothenberger Adrian, “Die Verjährung des Regressanspruchs”, *Das neue Verjährungsrecht – Tagung vom 29. Oktober 2019 in Luzern*, Bern 2019, s. 73-101.
- Topuz Murat, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Zamanaşımının İşlemeye Başlaması İçin Gerekli Koşullardan Olan ‘Zararın Öğrenilmesi’ Olgusu”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Y. 2019, C. XIV, S. 157, s. 1774-1782.
- Verde Michel, “Die Verjährung nach Art. 60 Abs. 2 OR”, *Die Verjährung: Antworten auf brennende Fragen zum alten und neuen Verjährungsrecht*, Hrsg. Frédéric Krauskopf, Zürich 2018, s. 65-92.
- Wildhaber Isabelle / Dede Sevda, “Verzicht auf die Verjährungseinrede”, *Das neue Verjährungsrecht – Tagung vom 29. Oktober 2019 in Luzern*, Bern 2019, s. 135-155.

Elektronik Kaynaklar:

<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html> (Kazancı İçtihat)